

विश्विष्ट त्रि० वि+विष्ट-क्त । विश्विष्टे २ शिथिले च ।
 विश्वेष पु० वि+विष्ट-वञ् । विश्वे २ शिथिले च मेदि० ।
 विश्व न० विश्व-व । १ जगति संसारे । २ तदभिमानिनि
 जीवे पु० । व्यस्तसूत्रदेहे प्रवेशात्तस्य तथात्वम् वेदान्तसारे
 उक्तम् । ३ आहुदेवविशेषे पु० व० व० । ४ सकले त्रि०
 १ तदर्थेऽस्य सर्वनामता । आहुदेवाश्च दशविधाः गण-
 देवताभेदाः यथोक्तम् “वसुसन्धौ क्रतुदक्षौ कालकानौ
 धुरिः क्रतुः । पुरुवरवा माद्रे वाच विश्वे देवाः प्रकी-
 र्त्तिताः” द्रैवसन्धे १७५७ पृ० दृश्यम् । ५ नागरे विश्वः
 इदं कन्याभेदे विश्वदेवमातरि स्त्री सत्सु पु० ५ अ० ।
 ७ अतिविभागां स्त्री अमरः । दयतावत्यां स्त्री राजनि०
 ८ विश्वपक्षपरिमाणे स्त्री । “गुह्याः पश्यन्तिः स्त्रीसो
 दृश्यं तत्पक्षं भवेत् । विश्वा विश्वपक्षं प्रोक्तं” ज्योति-
 श्मयी । अयं परिमाणभेदः कंसविक्रमसिद्धः । १० विष्णौ
 न० विष्णुस० । ११ देहे न० चक्रसन्धे २८० दृश्यम् ।
 विश्वकट्टु पु० विश्वकं द्रवति टु-डु । १ मृगयाकुशलकुक्षुरे
 अमरः । २ सन्धे पु० ३ सले त्रि० मेदि० ।
 विश्वकर्मा पु० विश्वेषु कर्म व्यापारो यस्य । १ सत्ये
 २ देवाशात्मनि अमरः । ३ सनिभेदे मेदि० ४ परमेश्वरे च ।
 विश्वकृत् पु० विश्वं करोति कृ-क्विप् । विश्वकर्माणि २ परमेश्वरे च
 विश्वकेतु पु० विश्वे क्रेतवोऽस्य । अमरः ।
 विश्व(व्य)क्रमेण विगु(पु)ची सेना यस्य । १ विष्णौ अमरः
 २ प्रयुक्तं स्त्री ३ विष्णोर्निर्मात्यधारके तदीयगणभेदे
 “निर्मात्यधारी विष्णोस्तु विश्व(व्य)क्रमेण सत्तर्भुजः”
 काविकापु० ८२ क० । ४ लयोद्वेषनौ सत्सु पु० ८ क० । प्रमथ्य
 एवेत्येषु पा० सम्मतः भरतस्तु शमध्यतामाह तन्मूलं
 चिन्त्यम् । [च राजनि० ।
 विश्वगन्ध न० विश्वतो गन्धोऽस्य । १ बोले गन्धरसे २ पलायनौ
 विश्वगन्धा स्त्री विश्वे सकला गन्धा वस्याम् । श्रुतिव्याम्
 गन्ध० । [राजनि० ।
 विश्वगन्धि स्त्री विश्वतो गन्धिर्यस्याः । १ वृषटोक्ततावाम्
 विश्व(व्य)च् अच् विश्वं वा व्यञ्जति क्विप् पृषो० विश्वस्य
 विगुः ततः सप्तस्याद्यर्थं अस्ति तस्य लुक् । सर्वत इत्यर्थे ।
 असेरभावे । २ सर्वलगाभिनि त्रि० स्त्रिशं विष्णो भवे
 विष्णु(गु) च इत्यादि । अद्रागमे विश्वद्राच् उक्तावै । भवे
 विश्वद्वी च इत्यादि । शमध्यतां भरत आह तन्मूलं गन्धम् ।
 विश्वचक्र न० हादगे महादागभेदे सत्सु पु० तद्विधिवं ।
 “समातः संप्रवक्ष्यामि महादानमनुत्तमम् । विश्वचक्र-

मिति स्थातं सर्वपातकनाशनम् । तपनीयस्य शुद्धस्य विश्व-
 चक्रस्य कारयेत् । अथ पलसहस्रेण तद्वर्णनं तु मध्य-
 मम् । तस्याङ्गेन कनिष्ठं स्याद्विचक्रमुदाहृतम् । अथ-
 दिंशत्पञ्चादूर्ध्वमशक्तोऽपि निवेदयेत् । षोडशारं तत-
 चक्रं भूमिनेत्युदाहृतम् । नाभिपद्मे स्थितं विष्णु-
 भोगादूर्ध्वं चतुर्थं चक्रम् । शङ्खचक्रस्य पार्श्वं तु देवचक्र-
 समाहृतम् । द्वितीयावरणे तद्वत् पूर्वतो जलशायिनम् ।
 अत्रिभर्तृशिरसि च त्रिधा काश्यप एव च । सत्सुः कूर्मो
 वराहश्च नरसिंहाऽथ वामनः । रामो रामश्च रामश्च
 बुद्धः कल्की च ते दश । तृतीयावरणे गौरी मातृभि-
 रङ्गभिर्बुता । चतुर्थं हादयादिना वेदाचत्वार एव च ।
 पञ्चमे पञ्च भूतानि रुद्राश्चैकादशे तु । लोकपाला-
 टकं षष्ठे दिङ्मातृकास्तथैव च । सप्तमेऽस्त्राणि सर्वाणि
 मङ्गल्यानि च कारयेत् । अन्नरान्तरतो देवान् विन्ध्य-
 सेदटमे पुनः । तदापुरुषवत् शेषं समन्तात् परिकल्प-
 येत् । अत्रिभर्तृपञ्चभारभूषणाच्छादनादिकम् । विश्व-
 चक्रं ततः कुर्यात् कृष्णाजिनतिलोपरि । तथाष्टा-
 दश धान्यानि रसाश्च लवणादयः । पूर्णकुम्भादिकञ्चैव
 वस्त्राणि विविधानि च । माल्येषु फलरत्नानि वितानं
 चापि कल्पयेत् । ततो मङ्गलशब्देन स्नातः शुक्लाम्बरी
 गृही । होमाधिवाराणान्ते तु गृहीतकुचमाञ्जलिः ।
 समस्तश्चारयेन्मन्त्रं त्रिः कृत्वा तु प्रदक्षिणम् । नमो विश्व-
 मयायेति विश्वचक्रात्मने नमः । वरम मन्दरूपी त्वं
 पाहि नः पापकर्दमात् । तेजोमयमिदं यस्मात् सटा
 पशुर्गति योगिनः । हृदि तस्मिन्पुण्यातीतं विश्वचक्रं
 नमाम्यहम् । वासुदेवस्थितचक्रं चक्रमध्ये च माध-
 वम् । अन्योन्याधाररूपेण प्रणमामि स्थिताविह ।
 विश्वचक्रमिदं यस्मात् सर्वपापहरं परम् । आयुध-
 श्लाघिवापञ्च भवादुद्धर मामितः” ।

विश्वजित् पु० विश्वं जयति जि-क्विप् । १ विष्णौ २ सर्वस्य
 दाक्षिणे यज्ञभेदे “विश्वजिता यजेत” श्रुतिः । ३ तदधि-
 कारेण अमृतफलत्वे स्वर्गफलकल्पकन्यायभेदे मीमां० ।
 विश्वदेवा स्त्री विश्वतो दीव्यति दिव-क्विप् । १ सुखगणेषु-
 कायाम् (गोरक्षवाकुन्या) जटा० । २ नागवलायां ३ रक्त-
 पुष्पदलोत्पले च रत्नमात्मना । कर्म० । ४ विश्वाख्यदेवगणे पु०
 विश्वधारिणी स्त्री विश्वं धारयति धाणिनि । पृथिव्याम्
 विश्वपत्नी स्त्री विश्वतः पत्नीत्यस्याः । मूल्यामलकां राजनि०
 विश्वप्सन् पु० विश्वं प्साति भक्षति प्सा-कनिन् । १ सर्वभक्षके वज्री